

ДИФЕРЕНЦІАЛЬНИЙ ПІДХІД У ДОСЛІДЖЕННІ ПРОФЕСІЙНОГО САМОЗДІЙСНЕННЯ ОСОБИСТОСТІ

МАТЕРІАЛИ

Всеукраїнської науково-практичної конференції
(24-25 березня 2022 р., м. Одеса, Україна)

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

Державний заклад
ПІВДЕННОУКРАЇНСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ
УНІВЕРСИТЕТ імені К. Д. УШИНСЬКОГО (м. Одеса)

КАФЕДРА ЗАГАЛЬНОЇ ТА ДИФЕРЕНЦІАЛЬНОЇ
ПСИХОЛОГІЇ СОЦІАЛЬНО-ГУМАНІТАРНОГО
ФАКУЛЬТЕТУ

ДИФЕРЕНЦІАЛЬНИЙ ПІДХІД У ДОСЛІДЖЕННІ ПРОФЕСІЙНОГО САМОЗДІЙСНЕННЯ ОСОБИСТОСТІ

МАТЕРІАЛИ

Всеукраїнської науково-практичної конференції
24-25 березня 2022 року

Одеса
ФОП Бєлий А.Є
2022

креативності у осіб з різною адаптивністю. URL: https://scienceandeducation.pdpu.edu.ua/journals/2012/NiO_9_2012/1/Kuzn.htm

3. Лісовенко А. Ф. Впевненість у собі осіб з різною схильністю до заздросі. *Наука і освіта*. 2014. № 2. С. 32-37. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/NiO_2014_2_8.

4. Майерс Д. *Социальная психология*. СПб. : Питер-Пресс, 1997.

5. Мельничук С. К. Сутність, структурні компоненти та критерії вивчення впевненості в собі. *Вісник Інституту розвитку дитини*. 2012. Вип. 21. С. 134-139.

6. Ромек В. Г. Понятие уверенности в себе в современной социальной психологии // *Психологический вестник Ростовского государственного университета*. 1996. Вып. 1. Часть 2. С. 132-146.

7. Санникова О. П., Кузнецова О. В. *Адаптивность личности* : [монографія]. Одесса, 2009. 246 с.

8. Санникова О. П. *Феноменология личности* : Избранные психологические труды. Одесса : СМІЛ, 2003. 256 с.

9. Санникова О. П., Кузнецова О. В. Результаты апробации оригинального тест-опросника социальной адаптивности. *Вестник Харьковского ун-та*. № 550. Харьков, 2002. С. 211-214.

10. Свертілова Н. В. Переживання образи як чинник адаптивності. *Наука і освіта*. 2014. № 11. С. 145-149.

11. Стивен Стайн, Говард Бук. *Преимущества EQ: Эмоциональная культура и ваш успех* : [Електронний ресурс]. URL: <http://lib.misto.kiev.ua/DPEOPLE/eq.txt>.

12. Столяренко О. Б. *Психологія особистості* : [навч. посіб.]. Київ : ЦУЛ, 2012. 280 с.

УДК: 159.9 + 155.25

ПСИХОЛОГІЧНЕ БЛАГОПОЛУЧЧЯ ОСІБ З РІЗНИМ РІВНЕМ САМОЗМІНЮВАННЯ

Скловський І. З.

доктор філософських наук, доцент кафедри
філософії, соціології та менеджменту соціокультурної
діяльності, Університет Ушинського

Перлей Г. О.

здобувач другого (магістерського) рівня вищої освіти,
Університет Ушинського

Анотація. У даному повідомленні викладено результати теоретико-емпіричного дослідження співвідношення психологічного благополуччя та самозмінювання, як показників компонентного складу структури особистості. Визначено, що умовою успішної самореалізації людини в сучасному суспільстві є її активне включення у процес організації власної життєдіяльності. З огляду на це, великої цінності набуває вивчення феномену самозмінювання особистості та пошук ефективних шляхів управління ним за рахунок досягнення психологічного благополуччя.

Емпіричне дослідження було проведене за допомогою методик: тест-опитувальник «Схильність до самозмінювання» (О. П. Саннікова, Д. В. Лущикова) та «Шкала психологічного благополуччя» (К. Ріфф, адаптація Т. Д. Шевеленкової, Т. П. Фесенко).

В результаті кореляційного аналізу виявлено багатозначні зв'язки між показниками самозмінювання та психологічного благополуччя, які визначили специфіку даного співвідношення. За результатами якісного аналізу побудовано і описано психологічні профілі; вивчено особливості психологічного благополуччя осіб з різним рівнем самозмінювання.

Ключові слова: активність особистості, саморозвиток, самозмінювання, психологічне благополуччя, психологічні труднощі.

Актуальність дослідження. Самозмінювання – одна з центральних проблем доволі широкого кола психологічної проблематики формування і розвитку особистості. Увага до феномену самозмінювання зумовлена його визначальною роллю у життєдіяльності особистості, активним включенням людини у процес власної життєтворчості. Прояви активності особистості у процесі творення власного життя, усвідомлене проектування перспективи життєвого руху є одними з провідних умов подолання життєвих труднощів, зміцнення психологічного здоров'я та благополуччя сучасної людини. Вирішення завдань самозмінювання становить особливий простір фундаментальної психологічної науки. На сьогоднішній день актуальними є проблеми пошуків шляхів психологічного супроводу подолання труднощів розвитку особистості, створення моделей оптимальної взаємодії, які дозволяють особистості змінюватись, розкриваючи власну індивідуальність.

Сучасні психологи звертаються до різних проблем самозмінювання: дослідження джерел, механізмів та умов самозмінювання (К. А. Абульханова-Славська, Л. І. Анциферова, Н. Р. Бітянова, С. Д. Максименко, В. О. Татенко, Т. М. Титаренко, Г. А. Цукерман, І. І. Чеснокова та ін.); вивчення схильності до самозмінювання як складної властивості особистості (П. П. Горностай, О. В. Киричук, П. В. Лушин, Д. В. Лущикова, О. П. Саннікова, Є. Л. Яковлева тощо). Деякі науковці визначають основним джерелом самозмінювання особистості її внутрішні психічні суперечності (Г. О. Балл, М. Й. Боришевський, П. В. Лушин, С. Д. Максименко, Т. М. Титаренко, П. Р. Чамата та ін.), які є певними труднощами для реалізації особистісних задумів.

Аналіз наукових робіт, що вивчають проблеми соціокультурної ситуації (Фрізен, 2011) показує, що сучасне суспільство, з одного боку, висуває перед особистістю завдання максимально активного саморозвитку, самозмінювання, а з іншого – темп та насиченість сучасного життя, матеріальні труднощі у сукупності з певною пасивністю особистості, призводить до зниження суб'єктивної значущості рефлексивної діяльності, спрямованої на усвідомлення життєвих завдань. В результаті самозмінювання не має імпульса, а при належності прагнення особистості розвиватися/змінюватися часто є відсутнім вектор. Тому шлях самозмінювання проходить непродуктивно і непослідовно, отримуючи лише адаптивний характер.

Схильність до самозмінювання особистості є одним із проявів діяльнісної сутності людини, що спрямовано на зміну самого суб'єкта, його внутрішнього світу (Кузікова, 2012). Це, в свою чергу, зумовлює певні вимоги до особистості, її властивостей, що мають допомагати бути стійкою в умовах стрімких змін оточуючого середовища та сприяти формуванню умов подолання певних перешкод розвитку особистості у подальшому її самозмінюванні. На наш погляд, зміни життєвого процесу особистості можливі завдяки усвідомленню стану свого психологічного благополуччя.

Отже, метою даного повідомлення є викладення результатів емпіричного дослідження психологічного благополуччя осіб з різним рівнем схильності до самозмінювання.

З метою вивчення особливостей співвідношення психологічного благополуччя та самозмінювання нами використано наступний психодіагностичний інструментарій: тест-опитувальник «Схильність до самозмінювання» О. П. Саннікової, Д. В. Луцикової (Луцикова, 2009) та «Шкала психологічного благополуччя» (К. Ріфф, адаптація Т. Д. Шевеленкової, Т. П. Фесенко). Вибірка представлена студентами 4 курсу заочного відділення фізико-математичного факультету Південноукраїнського національного педагогічного університету імені К.Д.Ушинського. Загальна кількість досліджуваних – 54 особи.

У межах зазначеного отримано кореляційні взаємозв'язки між показниками схильності до самозмінювання та психологічного благополуччя, які викладено у табл.1.

Таблиця 1

Значимі коефіцієнти кореляції між показниками схильності до самозмінювання та психологічного благополуччя

Показники психологічного благополуччя	Показники схильності до самозмінювання					
	ППС	Р	К	ВД	ЧС	ЗПСз
Ав		-295*	352**	415**	273*	278*
УС	275*		293*	272*	254*	257*
ОЗ			288*	302*	245*	354**
ЦЖ					334**	279*
Спр		-475**	250*			
Баф	-293*	327**	-291*	-298*	-272*	
ЗПБ	265*	-296*	252*	273*	268*	272*

Примітка. 1) Коми та нулі опущені; 2) ** – значущий кореляційний зв'язок на рівні $p < 0,01$; * – значущий кореляційний зв'язок на рівні $p < 0,05$; 3) Умовні скорочення показників самозмінювання: ППС – прийняття самозмінювання; Р – рефлексивність; К – конативний компонент; ВД – відкритість новому досвіду; ЧС – чутливість до сигналів; ЗПСз – загальний показник самозмінювання; 4) умовні скорочення шкал психологічного благополуччя: Ав – автономність; УС – управління

середовищем; ОЗ – особистісне зростання; ЦЖ – цілі в житті; Спр – самоприйняття; БАФ – баланс афекту; ЗПБ – загальний показник психологічного благополуччя.

За результатами, наданими у таблиці, встановлено додатні зв'язки показників Псз (прийняття самозмінювання) з показниками УС (управління середовищем), ЗПБ (загальним показником психологічного благополуччя) ($p < 0,05$) та від'ємний зв'язок з показником БАФ (баланс афекту) ($p < 0,01$). Показник Р (рефлексивність) виявив додатний однопроцентний зв'язок з показником БАФ (баланс афекту), від'ємні зв'язки з показниками Ав (автономність), ЗПБ (загальним показником психологічного благополуччя) ($p < 0,05$) і з показником Спр (самоприйняття) ($p < 0,01$). Це може бути обумовлено схильністю до розчарувань, самоаналізу, залежного від думки та оцінки оточуючих, відчуттям незадоволеності своїм безсиллям.

Показник К (конативний компонент) продемонстрував більшість додатних зв'язків з показниками психологічного благополуччя: Ав (автономність) ($p < 0,01$), УС (управління середовищем), ОЗ (особистісне зростання), Спр (самоприйняття), ЗПБ (загальний показник психологічного благополуччя) ($p < 0,05$) і від'ємний зв'язок з показником БАФ (баланс афекту) ($p < 0,05$). Здійснення конкретних дій, спроб, спрямованих на самозмінювання, тенденція до самокорекції думок, емоцій і поведінки підтримується самостійністю і незалежністю, ефективністю використання нагальних можливостей, відчуттям безперервного зростання, позитивним оцінюванням минулого, високою самооцінкою і упевненістю у собі, що пояснює ці зв'язки.

Показник ВД (відкритість новому досвіду) як схильність суб'єкта прагнути до нового, сприймати все нове, що може сприяти самозмінюванню, виявив додатні значущі кореляційні зв'язки з показниками Ав (автономність) ($p < 0,01$), УС (управління середовищем), ОЗ (особистісне зростання), ЗПБ (загальний показник психологічного благополуччя) ($p < 0,05$) і від'ємний зв'язок з показником БАФ (баланс афекту) ($p < 0,05$). Зазначене пояснюється розширенням меж реалізації власних можливостей змінювання та розвитку, рівнем самооцінки, відповідним суб'єктивним критеріям, створенням умов та

обставин, сприятливих для задоволення особистих потреб, відкритістю новому досвіду та упевненістю в собі і своїх силах, високою думкою про особисті можливості.

Показник ЧС (чутливість до сигналів) показав додатні зв'язки з показниками Ав (автономність), УС (управління середовищем), ОЗ (особистісне зростання), ЗПБ (загальний показник психологічного благополуччя) ($p < 0,05$), ЦЖ (цілі в житті) ($p < 0,01$) і від'ємний зв'язок з показником БАФ (баланс афекту) ($p < 0,05$), що говорить про високий рівень сприймання внутрішніх та зовнішніх сигналів, що підтримується чітким усвідомленням життєвих цілей, самостійністю, ефективністю використання своїх можливостей, змінами себе у відповідності з особистими пізнаннями та досягненнями, загальною задоволеністю особистим життям.

Показник ЗПСз (загальний показник самозмінювання) виявив додатні значущі зв'язки з показниками Ав (автономність), УС (управління середовищем), ЦЖ (цілі в житті), ЗПБ (загальний показник психологічного благополуччя) ($p < 0,05$), ОЗ (особистісне зростання) ($p < 0,01$). Це пояснюється позитивним ставленням до досвіду змінювань, незалежністю, компетенцією управління оточуючим тощо.

У цілому, кореляційний аналіз показав наявність специфіки у співвідношенні якісних показників самозмінювання і психологічного благополуччя особистості. Це, на наш погляд, може свідчити про існування взаємозалежностей між актуалізованим, усвідомленим і керованим процесом особистісних змін і суб'єктивним відчуттям психологічного благополуччя. Результати кореляційного аналізу підтвердили взаємозв'язок показників зростання психологічного благополуччя і рівня схильності до самозмінювання особистості. Для того, щоб цю наявність розглянути більш детально, був застосований метод «асів» (Саннікова, 1995), за допомогою якого із вибірки обстежуваних (54 особи) за композитною оцінкою було сформовано дві групи: (СЗ+, $n=9$) з високим значенням загального показника самозмінювання (ЗПСз); (СЗ-, $n=14$) – група осіб з низьким значенням загального показника самозмінювання (ЗПСз). На рисунку 1 подані профілі показників психологічного благополуччя саме цих двох груп осіб.

Візуально профілі схильності до самозмінювання характеризується «дзеркальним» розташуванням відносно середньої лінії ряду (50-й процентиль) та особливостями конфігурації кожного профілю (Саннікова, 1995). Аналіз профілів дозволив описати особливості психологічного благополуччя осіб з різними рівнями схильності до самозмінювання.

Так, представники групи осіб з високим рівнем схильності до самозмінювання, характеризуються почуттям безперервного розвитку, реалізації свого потенціалу, ефективністю використання можливостей, що надаються. Самостійність і незалежність, здібність протистояти спробам суспільства змушувати думати і діяти певним чином, дотримуватись переконань, які є джерелами цілей життя, бажання постійно отримувати і засвоювати нову інформацію формує цілісний реалістичний погляд на життя, відкритість новому досвіду, бажання постійного змінювання на краще.

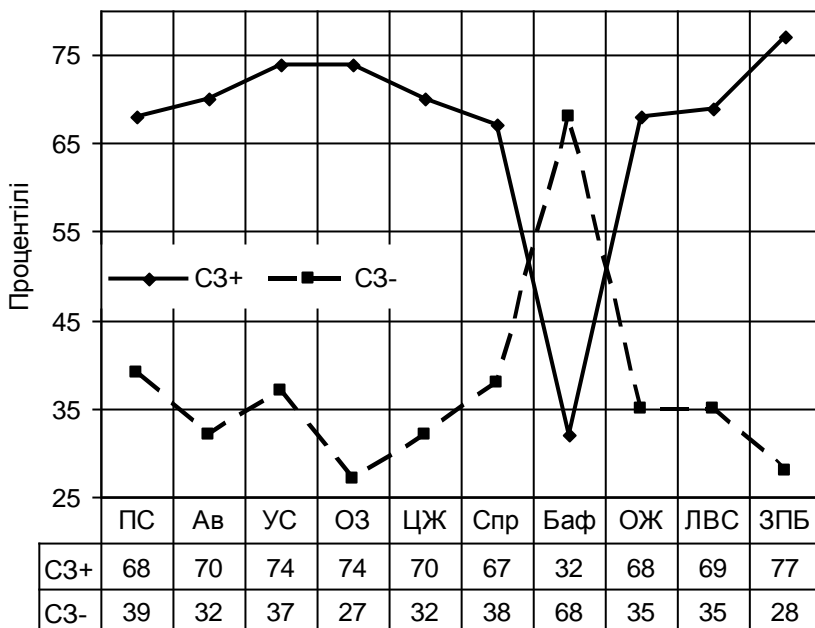

Рис.1. Профілі психологічного благополуччя осіб з різним рівнем схильності до самозмінювання

Представники групи осіб з низьким рівнем схильності до самозмінювання демонструють негативну самооцінку, незадоволеність обставинами особистого життя, відчуття особистої нікчемності і безсилля. Їм притаманна недостатня здібність підтримувати позитивні стосунки з оточуючими, невіра у особисті сили, недооцінка своїх здібностей. Більшість представників даної групи усвідомлюють відсутність особистісного розвитку, самореалізації. Їх думка повністю залежить від оточуючих, вони не виявляють активності, вважають себе неспроможними змінювати або покращувати життєві обставини.

Отже, результати проведеного емпіричного дослідження вказують на існування статистично значущих взаємозв'язків між показниками схильності до самозмінювання та психологічного благополуччя. Відтак, можна стверджувати, що такі компоненти психологічного благополуччя, як управління середовищем, особистісне зростання, цілі життя, баланс афекту виступають чинниками, які спонукають особистість до подолання труднощів у процесі самозмінювання. Водночас, вважаємо за доцільне зробити акцент на тому, що певна «розмитість» поняття психологічного благополуччя складає труднощі операціоналізації даного конструкту, неоднозначність вияву деяких його показників, впливу на процес самозмінювання особистості і визначає перспективу подальших досліджень.

Література

1. Кузікова С. Б. *Психологічні основи становлення суб'єкта саморозвитку в юнацькому віці: [монографія]*. Суми: Вид-во «Мак Ден», 2012. 410 с.
2. Лущикова Д. В. *Психологічні складові схильності особистості до самозмінювання: дис. ... канд. психол. наук: 19.00.01 / ПНПУ імені К. Д. Ушинського*. Одеса, 2009. 240с.
3. Санникова О. П. *Емоціональність в структурі личности*. Одесса: Хорс, 1995. 264 с.
4. Фризен М. А. *Психологическая сущность и детерминанты саморазвития личности*. Вестник КРАУНЦ. Серия «Гуманитарные науки». 2011. № 2 (18). С. 24-33.
5. Фризен М. А. *Феномен «саморазвития» в проблемном поле современной психологии*. Вестник КРАУНЦ. Серия «Гуманитарные науки». 2013. № 1 (21). С. 75-85.